

Haitenner i svarte skauen

Av Jan Stenløkk

Vi vasser gjennom våte bregner og tørre kvisthauger i en tysk skog nord for Osnabrück i Nord-Tyskland. Min samlervenn Werner er visst ikke helt sikker på retningen, og mumler noe om at han gikk inn fra et annet sted siste gangen han var her. Vi er kommet hit for å lete etter fossile haitenner, men jeg begynner å miste troen på at vi skal finne fram til lokaliteten. Werner begynner i alle fall å interessere seg mer for steinsopper og annen mat han finner - et dårlig tegn!

Men langt inne i skogen finner vi plutselig fram til et område der det tydeligvis har vært aktivitet. Store groper er gravd ut i skogbunnen. Og sannelig: der ligger et fragment av en haitann klar til å plukkes opp! Det er nok regnet som har vasket vekk skitt og jord, slik at den nå ligger helt åpenlyst.

Etter en kort rekognosering, setter vi i gang med gravingen. Det fossilførende laget som skal inneholde haitennene ligger en god meter under bakkenivå. Vi må altså grave oss ned et stykke først. Heldigvis har det vært andre som har gjort grovarbeidet før oss, og vi fortsetter videre i et hull som Werner synes seg lovende ut. Bakken er temmelig hard, delvis konsolidert sand, leire og grus, som må hakkes og spas ut fra en temmelig krokrygget arbeidsstilling nede i hullet. Det er vått, og jorden er for fuktig til å siktes. Vi tømmer derfor heller innholdet i bøttene utover bakken, og går ivrig gjennom for å se etter fossilene.

Og haitenner finnes i store mengder! I hver bønne dukker det opp 5-10 tenner. Mange er ødelagt, sikkert både av transport før de ble sedimentert siste gang, men dessverre er nok også flere ødelagt av gravearbeidet. Men noe råd mot dette er det nok ikke, og snart er arbeidet i gang med å fylle opp neste bønne med håpefullt materiale.

Nå lever det ingen haier i de tyske skogene, og det gjorde det heller ikke i tidligere tider. Sedimentene vi jobber med var avsatt i et

Günter i ferd med å grave ut en bønne til.

grunnvannsområde i tidlig tertiær tid. Fra fjellområdene rundt ble det fraktet inn grus og sand med elvene - og haitenner ble blandet inn i dette. Vi kan tydelig se at flere tenner er rundet etter transporten, men særlig langt kan de likevel ikke ha kommet. Mange tenner er påfallende "friske" i formen ennå. Merkelig nok er det mye rundet kvartsgrus i bakken. Tennene må derfor være resedimentert på grunt vann, i grusmateriale som er fraktet et godt stykke.

Fossillokaliteten ble oppdaget av ivrige amatører som hadde funnet haitenner i veimateriale ved Osnabrück. De klarte å spore funnene tilbake til grustak der veimassen var tatt ut. Lagene med fossile tenner ligger i halvmeter mektige grus avsetninger med kvarts og finkornet sandmatriks med glaukonitt (typisk for marine avsetninger) og limonitt som sementerer sammen sand og grus. Det finnes

Et pent eksemplar - ennå ikke vasket.

også steinkjerner med andre makrofossiler her, som snegler, muslinger og ammonittkamre.

Fossilene er imidlertid preget av transport. De er polert og rundet, og haitennene er de som "overlever" dette best. Alderen på fossilene, og spesielt haitenner kan brukes til datering her, er fra kritt (campan) til tidlig tertiær (eocen). Deretter ble de avsatt på nytt da havet oversvømte denne delen av Tyskland i senere tertiær tid (miocen). Selve laget med fossiler er vidt utbredt, men mange steder vanskelig å komme til. Senere isbreer har brettet og foldet lagene, så de ikke lenger ligger vannrett, men har i alle fall her et nesten loddrett fall.

Det begynner så smått å regne. Werner har stukket av for å lete etter mer sopp, men vi har nok å gjøre med å grave oss stadig dypere og lenger inn i den tyske undergrunnen. Bønne

En samling fine tenner.

på bønne med jord og grus kommer opp av "kaninhullet" som nå begynner å bli anselig stort, både i dybde og lengde. Det minner meg om bilder jeg har sett av opalgravingen i Australia, og jeg ser for meg en lang tunnel innover i bakken. Men det tar på å stå slik å grave, eller heller ligge! Det er vanskelig å komme til, og bakken er fortsatt hard. Etter en del timer har vi fått nok, både av haitenner og graving. Det er tre svært møkkete og slitne fossilsamlere som trasker tilbake til bilene. Det er midt i rådyrjakta, og vi treffer på noen forundrede jegere. Kanskje tror de vi prøver en ny type kamuflasje for å gå i ett med naturen?

Hjemme skal "byttet" fordeles og vaskes. Werner har nok tenner fra før, så han gir meg alle sammen, og opptellingen og vaskingen ender opp på 160 haitenner, hvorav 35 tenner er i meget bra forfatning. Den største er borti fire cm lang - et skikkelig vitnesbyrd om hvilket monster som en gang hadde en slik tanngard og levde i det som i dag er Nord-Tyskland.

Litteratur

von der Hocht, F. (1979): "Eine Lagerstätte kreidezeitlicher und paläogener Chondrichthys-Reste bei Fürstenau (Niedersachsen)", Osnabrücker Naturwissenschaftliche Mitteilungen, Vol 6, april 1979, s. 35-44.